

Balla Tibor

Az Osztrák–Magyar Monarchia hadereje a Nagy Háború előestéjén

1914 júliusában a már közel fél évszázada létező Osztrák–Magyar Monarchia kiterjedése (területe 676.443 négyzetkilométer), lélekszáma (népessége 1910-ben 51,4 millió fő) és politikai súlya alapján a korabeli Európa egyik vezető nagyhatalma, a Kettős- illetve a Hármasszövetség tagja.

Ausztria–Magyarország fegyveres erejének tagolódása

Az Osztrák–Magyar Monarchia fegyveres ereje az 1867-es kiegyezés óta az általános hadkötelezettség elvén épült fel és két haderőnemet foglalt magába. Az 1868-ban elfogadott véderőtörvényt (mely a birodalom hadügyeit alapjaiban 1918-ig meghatározta) 1889-ben, majd 1912-ben újabbak követték. A szárazföldi haderő (szervezettség, kiképzettség, bevetettség, a fegyverzet szintje szerint) két fő részre – vonalra – oszlott. Gerincét a császári és királyi, vagy közös hadsereg alkotta, amely a birodalom egész területéről egészült ki, vezényleti és szolgálati nyelve német volt, a közös hadügyminiszter alárendeltségébe tartozott, katonai ügyeit főparancsnok irányította. Békeidőben keretrendszerben létezett, külső és belső ellenség ellen bármikor rendelkezésre állt, mozgósítás és feltöltés után azonnal bevetették, benne minden fegyver- és csapatnem (gyalogság, lovasság, táborig és vartüzérség, műszaki, hadtáp, szállító és egészségügyi alakulatok) képviselve volt. Egy eljövendő háború megvívására elsősorban ez a hadsereg volt hivatva. A birodalom és a dualista állam egységes jellegének egyik szimbóluma lett, a dinasztiahoz feltétlenül hű tiszt- és tábormoki kara volt és egyfajta nemzetekfelettséget képviselt. Fenntartásához Magyarország népessége arányában járult hozzá, 1914-ben jelesül 70.000 újonccal. A császári és királyi hadsereg alakulatainak többségénél általában három-öt különféle nemzetiség szolgált együtt 1912 óta ténylegesen két évig. A közös hadsereg nemzetiségi összetétele nagyjából megegyezett a Monarchia népességének ilyenét megosztásával: 1910-ben 100 katona közül 25 német, 23 magyar, 13 cseh, 8 lengyel, 8 rutén, 9 szerb és horvát, 7 román, 4 szlovák és morva, 2 szlovén és 1 olasz volt.

A közös hadsereg kiegészítésének céljából a birodalmat 112 kerületre osztották, amelyből 47 volt Magyarországon. Mindegyik kerület általában egy gyalogezredet állított ki.¹

Az 1868-ban megalakult, magyar (illetve a horvát egységeknél horvát) vezényleti és szolgálati nyelvű magyar királyi honvédség, valamint az annak ellensúlyaként a birodalom Lajtán túli felében létrehozott, utánpótlását az osztrák örökös tartományokból nyerő, németül vezényelt császári-királyi Landwehr csupán kiegészítő szerepet kapott, azok alkották a haderő második vonalát. Mindkettő élén honvéd főparancsnok állt, hivatalos ügyeiket a két honvédelmi miniszter intézte. Békében csak keretek képezték csapataikat, kivételesen a belső rend fenntartására, háborúban a közös hadsereg támogatására és honvédelemre alkalmazhatták azokat. A haderő egységes voltát is biztosította, hogy a honvédség és a közös hadsereg ugyanazon fegyvernemének szabályzatai, jelvényei, rendfokozati jelzései, fegyverzete és felszerelése megegyezett. A különbség a német, illetve a magyar és horvát szolgálati nyelvben, a ruházatban és az eskü szövegében volt. Ugyanakkor az osztrák honvédségben még a vezényleti nyelv és az eskü szövege is azonos volt a császári és királyi hadseregével. A magyar és az osztrák honvédek szintén két évet szolgáltak ténylegesen. Az eredetileg csak gyalogos és lovas alakulatokból álló két honvédség fejlesztése a századforduló után a közös hadseregével lépést tartva történt, 1908-ban mindkettőt ellátták gyalogsági és lovassági géppuskás osztagokkal, 1908-ban a Landwehr, 1913-ban pedig a honvéd tüzérséget

---

¹ Balla Tibor (2010): Az Osztrák-Magyar Monarchia hadereje. In: Romsics Ignác (főszerkesztő): Magyarország az első világháborúban. Kossuth Kiadó-Hadtörténeti Intézet és Múzeum. Budapest. 23-24.

is felállították. Az első világháborút közvetlenül megelőző időszakra – kiképzésének, felszereltségének, harcértékének minőségi javulásával, létszámának jelentős növekedésével, a korábbi keretjellel megszűnésével – a két honvédség előrerukkolt és bekerült a haderő első vonalába. Az 1912-es véderőtörvény e változást nem mondta ki, de a korabeli katonai közvélemény a közös hadsereget és a honvédséget azonos feltételekkel kezelte. Ezt a felfogást tükrözik a világhéget megelőző években kiadott szakkönyvek is.²

Bizonyos mutatókat tekintve egyes egységek, pl. az osztrák Landwehr hegyi csapatai fegyverzetben és felszereltségben a közös hadsereggel összehasonlítva is jobban álltak. A magyar királyi honvédség 1914-ben 25.000 újoncot kapott Magyarországra, a Landwehr pedig 28.000 főt Ausztria területéről. Az évente tartott sorozáson csak minden negyedik-ötödik magyar újonc került a honvédséghez, a többiek pedig a közös hadsereghez. A honvéd kiegészítő kerületek területileg 1912-ig elkülönültek a közös hadseregitől, azt követően pedig egybeestek azokkal.

A birodalom két felének honvédsége egymással összehasonlítva a dualizmus korszakában nagyjából azonos erőt képviselt, bár a császári-királyi Landwehr egyes területeken (pl. a hegyi ezredek és tüzérség) a fejlesztések során elsőbbséget élvezett a magyar királyi honvédséggel szemben. A Landwehrtől – ellentétben a honvédséggel, amely nemzeti katonaságnak számított – nem vált igazi osztrák katonaság, de nem lett sem cseh, sem galíciai hadsereg. Talán csak az alpesi tartományok történelmi hagyományokkal rendelkező alakulatai érték el ezt a „nemzeti” szintet. A magyar honvédség státusza, szervezete, külsőségei vonatkozásában nagyobb önállóságot mutatott osztrák megfelelőjénél.

A fegyveres erő második vonalát 1914-ben a haderő mobilizálásakor létrejövő magyar királyi népfelkelés, illetőleg a birodalom osztrák felében a császári-királyi Landsturm alkotta, – amely a haderő első vonalának támogatására szolgált – ahová 42 éves koráig minden hadköteles férfi tartozott, függetlenül attól, hogy volt-e katona korábban vagy sem. A népfelkelés külön főparancsnoksággal, vagy vezérkarral nem rendelkezett. A mozgósítás során a népfelkelő gyalogság ezredek és dandárokat, a lovasság osztályokat alakított.

A szárazföldi mellett a másik haderőnemet alkotó, német vezényleti és szolgálati nyelvű, három bázison (Pola, Sebenico, Cattaro) állomásozó, 1913-ban 20.000 fős békelétszámú császári és királyi haditengerészet központi szerve a közös hadügyminisztériumhoz tartozó, 1913-tól Polában székelő haditengerészeti szekció volt. Az osztrák–magyar hadiflotta még a fő riválisnak tartott olasszal összehasonlítva (1914 nyarán 17 csatahajó, 21 cirkáló, 121 romboló, 20 tengeralattjáró) is gyengébbnek számított, korlátozott támadó hadműveletek végrehajtására csak az Adrián volt képes, elsősorban a birodalom 2100 km kiterjedésű adriai partvidékének hathatós védelmére szorítkozhatott. Az osztrák–magyar flotta főként a gyors és könnyű felszíni egységek (rombolók, torpedónaszádok) valamint a tengeralattjárók építésében maradt le a későbbi háborús ellenfeleihez képest, ami a világháború kitörése után, az Adrián zajló francia, majd olasz háború során egyértelműen bebizonyosodott. 1914. július végén a 2 csatahajóját (15 csatahajó), 1 cirkáló- (12 cirkáló) és 2 torpedóflottillát (86 romboló és torpedónaszád), továbbá 6 tengeralattjárót magába foglaló haditengerészeti flottát még a 6 monitorból és ugyanannyi őrnaszádból álló Dunaflottilla egészítette ki, amely a dunai vízi utat a Vaskapuig ellenőrzése alatt tartotta.³ A haditengerészetnél a tényleges szolgálati idő 3 év volt, utánpótlását három (Trieszt, Fiume, Sebenico) kiegészítő körzetből kapta, a legénység soraiban főként horvátok, magyarok és

² Ságvári György (1994): Az Osztrák-Magyar Monarchia szárazföldi haderejének egyenruházata a hadszervezet tükrében az első világháború előestéjén. Kandidátusi értekezés. Budapest. 44.

³ Sokol, Hans Hugo (2002): Des Kaisers Seemacht 1848-1914. Amalthea Verlag. Wien-München. 266-273.; Csonkaréti Károly (2001): Az Osztrák-Magyar Monarchia haditengerészete 1867-1918. Kossuth Kiadó. Budapest. 20-25.; Reinschedl, Manfred (1999): Die Aufrüstung der Habsburgermonarchie von 1880 bis 1914 im internationaler Vergleich. Dissertation. Wiener Neudorf. 27-28.

olaszok domináltak. A flottánál szolgálókon kívül még további 10.000 haditengerészeti alkalmazott dolgozott a kikötőkben és a hajógyárakban.⁴

Az uralkodó, mint legfelsőbb hadúr, fejedelmi joga volt a birodalom fegyveres erejének vezénylete, a katonai döntések meghozatalának joga a kezében összpontosult. A közös hadügyek egységes irányításáról (jellemző módon mindez Bécsből történt) a császári és királyi hadügyminiszter (békében a fegyveres erő valamennyi beosztása és személye feletti előljáró), a hadsereg főfelügyelője, az uralkodó katonai irodájának főnöke, a vezérkar főnöke, továbbá az egységes tábornoki kar gondoskodott. Az egyes fegyvernemek, szolgálati ágak irányítását főszemléltők végezték.⁵

A szárazföldi haderőnem szervezete, létszáma és fegyvernemei a Nagy Háború előestéjén

1914 júliusában a dunai birodalom szárazföldi haderejének hétnyolcad része a közös hadseregben koncentrálódott, melynek békelétszámába 450.000 ember tartozott, hadiállományát 1,8 millió ember alkotta, annak 30 százalékát Magyarország állította ki.

1914 nyarán Ausztria–Magyarország területén a közös hadseregnek 16 hadteste létezett (közülük 8 Ausztriában, 6 Magyarországon, 2 Bosznia-Hercegovina területén helyezkedett el és onnan egészült ki), azokat a mozgósításkor 6 hadseregbe szervezték. Általában két ezred képezett egy dandárt, amelynek parancsnoka rendszerint ezredes vagy vezérőrnagy volt, két dandár (4 ezred) pedig egy gyalog-, illetve lovashadosztályt, melyek élén altábornagy állt. Ausztriában békében egy hadtest két közös hadseregbeli és egy Landwehr gyaloghadosztályt (a bécsit kivéve, amely 4-et) Magyarországon csak két gyaloghadosztályt valamint más fegyvernemhez tartozó csapatteket (tüzérség, műszakiak, hadtáp, egészségügyi) foglalt magába, ide értve a háború esetén létrehozandó menetalkulatokat is. A hadtest élén gyalogsági, lovassági tábornok, tábornagy, kivételes esetben altábornagy állott, aki egyidejűleg vezénylő tábornoki tisztséget is betöltött a hadtestparancsnokság székhelyéül szolgáló békehelyőrségben.⁶

A haderőben a hadműveletek végrehajtására már önállóan is alkalmas legkisebb sereget a hadosztály volt. A mozgósítás előtt csak kereteiben létező, majd azután 15.000 gyalogost számláló közös gyaloghadosztály 8-10 géppuskás osztaggal, 2-3 lovasszázaddal (450 fő) és hadosztály tüzérséggel (48 löveg) rendelkezett. A 3600 lovassal bíró császári és királyi lovashadosztály 1-2 lovas géppuskás osztaggal (4-8 gépfegyver), egy három ütegbe szervezett, 12 löveges lovas tüzérosztállyal, 6600 lóval és 600-700 kocsit tartalmazó trénnel indult harcra.⁷

Az egész szárazföldi haderő 49 (33 közös hadseregbeli, 8 honvéd és 8 Landwehr) gyalog- és 10 (8 császári és királyi valamint 2 honvéd) lovashadosztállyal,⁸ 14 táborig (abból 8 magyar királyi honvéd) és 3 hegyi tüzér-dandárparancsnoksággal, továbbá 5 közös vartüzérdandárral rendelkezett a mozgósítás előtt.⁹ A közös hadsereg kötelékében megtalálható 33 gyaloghadosztály közül 12, a 9 lovashadosztályból 4 rekrutálódott Magyarországról.

⁴ Rauchensteiner, Manfred (2013): Der Erste Weltkrieg und das Ende der Habsburgermonarchie 1914-1918. Böhlau Verlag. Wien-Köln-Weimar. 54.

⁵ Balla (2010) 25-27.

⁶ Kriegsarchiv Wien (KA) Nachlass (NL) B/997. Nr. 8.

⁷ Balla (2010) 27-30.

⁸ M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár (Szerk. és kiadja. 1928): A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére. 1. kötet. Budapest. 207-209.

⁹ Sobicka, Oberstleutnant (1920): Gliederung und Entwicklung der Batterien der österreichisch-ungarischen Feld- und Gebirgsartillerie im Weltkriege 1914-1918. Wien. 5.

A közös hadsereg gyalogságát 102 gyalogezred, 4 tiroli vadászrezd, 4 bosznia-hercegovinai gyalogezred, 29 császári és királyi, valamint 1 bosnyák vadászzászlóalj, 6 határvédő vadászszázad alkotta.

Az osztrák–magyar lovasságot 16 huszárezred, 15 dragonyosezred, 11 ulánusezred képezte, mindegyik 6 századdal. A 7. lovashadosztály kötelékében egy kerékpáros zászlóaljat is létrehozta.

A császári és királyi tábortüzérséget 42 tábortüzérség, 14 tábortarackos ezred, 14 nehéz tábortarackos és 9 lovas tüzérszázad, 10 hegyi tüzérezred, 1 önálló hegyi tüzérszázad, a vartüzérséget 6 vartüzérezred és 10 önálló vartüzér zászlóalj képezte.

A közös hadsereg műszaki és különleges csapataihoz 14 árkász-, 9 utász-, 1 hidászzászlóalj, 1 folyamaknász-század, 1 vasúti ezred, 1 távíró ezred, a légiáró valamint a gépkocsizó csapat tartozott.

A felsoroltakon kívül a közös hadsereg hadrendjébe még 16 vonatosztály, a helyőrségi kórházakban található 27 egészségügyi osztály, valamint az élelmezési csapatok és intézetek tartoztak.

A császári és királyi hadsereg csapattestei közül összesen 47 gyalogezred és 8 tábortarackos vadászzászlóalj, 16 huszár- és 2 ulánusezred, 18 tábortüzérezred, 6 tábortarackos ezred, 4 lovas tüzérszázad, 6 nehéz tábortarackos osztály, 5 hegyi tüzérezred, 2 vartüzérezred, 3 önálló vartüzérszázad, 6 árkászzászlóalj, 3 utászzászlóalj, 6 vonatosztály, 8 egészségügyi osztály nyerte kiegészítését a történelmi Magyarország területéről. A felsoroltakon kívül a vasúti és a távíróezredhez, a légiáró és a gépkocsizó csapathoz szintén osztottak be magyar legénységet.¹⁰

1914 nyarán a magyar királyi honvédség (a szárazföldi haderő egészének csupán 1/10-ét tette ki) békeállománya alig haladta meg a 30.000 embert, hadiállományát mintegy 200.000 fő képezte. Kötelékébe 32 gyalogezred, 10 huszárezred, 8 tábortüzérezred (31 üteg), egy lovas tüzérszázad (3 üteg) tartozott. Mindezeket a csapatokat 8 gyalog-, és 2 lovashadosztályba valamint 8 tüzérdandárba vonták össze. A honvédségnél a legmagasabb szervezeti egységek a hadosztályok voltak.

Az osztrák Landwehr 8 gyaloghadosztállyal (37 gyalogezred és 3 tiroli lövészrezd), lovassága 6 ulánusezreddel, egy tiroli és egy dalmát országos lovas lövészosztállyal, valamint 8 tábortüzérség és 8 tábortarackos osztállyal (összesen 32 üteg) rendelkezett.

A személyi utánpótlás valamint az osztrák–magyar fegyveres erőre fordított kiadások

Ausztria–Magyarország békeidőben kiképzett fegyvereseinek számát, hadicélokra fordított kiadásait tekintve alulmaradt legfőbb első világháborús ellenfeleivel szemben. E lemaradás elsősorban a birodalom politikai döntéshozóinak szűklátókörűségéből és a Monarchia gazdasági-pénzügyi lehetőségeinek korlátozott voltából eredt.

A Habsburg-monarchia hadserege állományának nagysága az 1868-as állapotokhoz képest szinte alig változott, miközben a lakosság száma 36 millióról közel másfélszeresére nőtt.¹¹ 1914-ben több mint 51 millió lakosából elméletileg mintegy 10 millió férfit lehetett volna fegyverbe szólítani.¹²

A nagyhatalmak közül a Monarchia használta ki legkevésbé fegyverfogható lakosságának potenciálját: az éves újonckontingens 1912 után 212.500 fő volt, 28.000 az

¹⁰ Berkó István (1926): A magyarság a régi hadseregben. M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár. Budapest. 73.

¹¹ Kerchnawe, Hugo (1932): Die unzureichende Kriegsrüstung der Mittelmächte als Hauptursache ihrer Niederlage. In: Ergänzungsheft 4 zum Werke „Österreich-Ungarns letzter Krieg“. Verlag der „Militärwissenschaftliche Mitteilungen“ Wien. 8.

¹² Bence László (2009): Az állóháború harcászati és hadászati előzményei. HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. Budapest. 191.

osztrák Landwehr, 25.000 a honvédség, 159.500 a közös hadsereg és haditengerészet számára.¹³ Az állításkötelezetteknek csupán 22-29 százalékát sorozták be ténylegesen. Ausztria–Magyarországon tehát csak minden negyedik férfi állampolgár teljesített ténylegesen fegyveres szolgálatot. A cári Oroszországban ez az arány 37, Németországban 40, Franciaországban 86 százalék volt.¹⁴

Ausztria–Magyarországon az egységes és nemzetek feletti közös hadsereg volt a legjelentősebb összetartó erő. Ezen belül a szociális összetételét és társadalmi helyét tekintve egyaránt középosztályi jellegű tisztikar volt az a testület, mely az összbirodalmi szellemet a leginkább megtestesítette. A tiszteket az uralkodóhoz és a Monarchiához fűződő töretlen hűség jellemezte.

A hadapródiskolát (a világháború előtti években 19 ilyen intézmény működött a birodalomban) vagy katonai akadémiát (azokból összesen 4 létezett) végzett hivatásos tisztek (számuk 36.000 fő 1914-ben, köztük a német tisztek aránya 78, a magyaroké több mint 10 százalék) – akik közül sokan a vezérkar szakiskolájának, a bécsi Hadiiskolának az elvégzése után vezérkari tisztként a hadsereg kulcspozícióiba kerültek, illetve fejezték be pályafutásukat tábournokként – a nagyszámú (1914-ben mintegy 25.000 fő) tartalékos tiszttel (köztük a németek aránya 60 százalék) együtt irányították a haderőt. A felsőbb tisztikar és tábournoki kar esetében – néhány kivételtől eltekintve – hiányoztak a háborús tapasztalatok.¹⁵

A közös hadseregben a soknyelvűség is nehezítette a vezetést. 80 vezényszót a szolgálati nyelven, azaz németül adtak ki, a többi érintkezés a katonák legalább 20 százaléka által beszélt ezrednyelven történt.¹⁶ A német mellett még tíz másik ezrednyelvet használtak. Gyakran előfordult, hogy a nemzetiségi összetételtől függően, akár három ezrednyelv is használatos volt egy ezreden belül.

Szembetűnő, hogy a Monarchia a nagyhatalmak közül abszolút értékben a legkevesebbet költötte védelmi kiadásokra. Az állam ráfordításainak csak egy csekély részét használták fel a hadsereg céljaira. A birodalom katonai kiadásai 1870-től 1910-ig 24,1-ről 15,7 százalékra estek vissza az éves állami költségvetésen belül.¹⁷

1914-ben a dunai birodalom 910 millió koronát (amelyhez a magyar államháztartás 360 millióval járult hozzá), Németország viszont 2210 milliót, Oroszország 2205 milliót, Olaszország pedig 705 milliót fordított haderejére. Ausztria–Magyarország 1914-ben egy lakosra számítva 15,5 koronát, Németország 38,5 koronát, Oroszország 13,5 koronát, Olaszország 21,5 koronát költött hadikiadásokra.¹⁸

Magyarországon a hadsereg fordított kiadások a GDP-hez viszonyítva 1913-ban 4,7 százalékot tettek ki. Az egy lakosra számított katonai kiadások a korabeli európai országok közül itt voltak a legkisebbek. Ez annak köszönhető, hogy a hadsereg fenntartásának költségeit kétharmad részben a Monarchia másik fele fedezte.¹⁹

Az osztrák–magyar haderő fejlesztésének elmaradása és alkalmazási elvei

A Habsburg-monarchia népessége 1867 és 1914 között több mint négy és fél évtizedes, a korábbi történetéhez képest nagyon hosszú békeidőszakot élt át. A korszakban a haderő csupán néhány rövid hadjáratban vett részt. 1869-ben a cattarói-öböl környékén kitört

¹³ Kronenbitter, Günther (2003): „Krieg Im Frieden”. Die Führung der k.u.k. Armee und die Grossmachtpolitik Österreich-Ungarns 1906-1914. R. Oldenbourg Verlag. München. 171.

¹⁴ Rauchensteiner (2013) 52.

¹⁵ Rauchensteiner (2013) 62.

¹⁶ Rauchensteiner (2013) 60.

¹⁷ Rauchensteiner (2013) 55.

¹⁸ Reinschedl (1999) 89-90.

¹⁹ Katús László (2000): A közös hadsereg a dualista rendszerben. In: Rác Árpád (szerk.): Nagy képes milleniumi hadtörténet. 1000 év a hadak útján. Budapest. 327-329.; Balla (2010) 30-31.

lázadás leverésére, 1878-ban Bosznia és Hercegovina katonai megszállására, 1882-ben a Hercegovinában és Dél-Dalmáciában kirobbant fegyveres felkelés megfékezésére vetették be a közös hadsereget és részben a két honvédség alakulatait. A dualista állam szárazföldi haderejének az 1882-es felkelés leverése után az első világháború kitöréséig többször már nem volt alkalma hadműveletekben részt venni. A birodalomnak gyarmatok híján nem kellett másik kontinensen csapatokat állomásoztatnia. Nem véletlen tehát, hogy az európai nagyhatalmak közül Ausztria–Magyarország hadereje rendelkezett a legkevesebb harci tapasztalattal 1914-ben. Azok hiányát a békeévekben évente megrendezett és jól bejáratott sémák szerint végrehajtott hadgyakorlatok csak megerősítették. Igaz ugyan, hogy a birodalom katonái részesei voltak néhány nagyobb, a nagyhatalmak egységes fellépését igénylő nemzetközi békefenntartó akciónak, pl. 1897 februárja és 1898 áprilisa közötti, török–görög ellentétekből fakadt krétai-válság során a dunai birodalom összesen 19 hajóval vett részt a sziget blokádjában. Egy 360 fős tengerészgyalogos századdal, majd a Cilliből kiegészült császári és királyi 87. gyalogezred 2. zászlóaljának közel 700 emberével pedig (más államok egységeivel együtt) a szárazföldön rendfenntartó feladatokat hajtott végre.²⁰ A kínai boxer-felkelés (1900. június – 1901. szeptember) leverésében Ausztria–Magyarország az európai nagyhatalmak, valamint Belgium, Hollandia, az Egyesült Államok és Japán csapataihoz csatlakozva a KAISERIN ELISABETH, az ASPERN és a ZENTA cirkálókról partra szállított kb. 500 fős tengerészkülönítménnyel vett részt, amely 1900 szeptemberében részese volt a Peking körül folyt harcoknak. Összesen 12 osztrák–magyar tengerész halt hősi halált.²¹

Az 1912-13-as első Balkán-háború idején az észak-albániai Szkutari városának jövőbeni hovatartozása miatt kirobbant válság (1913. március-május) során, a Montenegró és Észak-Albánia partjai előtti nemzetközi tengeri blokádban (1913. április-május közepe) a Monarchia hét nagyobb és több kisebb flottaegysége vett részt. 1913. május közepe és 1914. augusztusa között Szkutari és környékének megszállásában, valamint a rendfenntartásban a Monarchia először egy 300 fős tengerészgyalogos különítménnyel, majd a Cilliből rekrutálódott 87. közös gyalogezred több mint 500 fős 4. zászlóaljával képviseltette magát.²²

A katonai konfliktusokban nem közvetlenül érintett nagyhatalmaknak, így a Monarchiának is, lehetőségük nyílt, hogy indirekt módon tapasztalatokat szerezzenek a modern háború lefolyásáról, hiszen a XIX. és XX. század fordulóját követő jelentősebb helyi háborúkban önkéntesekkel, hivatalos katonai megfigyelőkkel, illetve katonai attasékkal képviseltették magukat. Több magyar származású hivatásos vagy tartalékos tiszt is részt vett ilyen missziókban. Néhány magyar, korábban a közös hadseregben tisztként szolgáló önkéntes – péchújfalui Péchy Tibor, Simon Vilmos, Janssen Lajos – harcolt a búrok oldalán az 1899 októbere és 1902 májusa között lezajlott angol-búr háborúban.²³ Csicseric Miksa alezredes az orosz, Dáni Béla százados a japán oldalon készített feljegyzéseket az 1904 februárja és 1905 szeptembere között végbement orosz-japán háborúban. Windischgraetz Lajos herceg tartalékos főhadnagy a bolgár, Tánczos Gábor alezredes a görög fél hadműveleteit figyelhette meg közvetlen közélről az 1912 októbere és 1913 májusa közötti első Balkán-háborúban.

A katonai delegátusok jelentéseiből a vezérkarok ismerték a szembenálló felek nagyságát, a bevetett fegyverek hatását, a hadászat megváltozásáról, az alkalmazott harcászati módokról is rendelkeztek ismeretekkel. Sajnálatos módon a megfigyelők által gyűjtött harctéri tapasztalatokat, valamint a hadműveletekből levont és megfogalmazott tanulságokat az osztrák–magyar katonai felső vezetés a haderő fejlesztése során alig (pl. 1908-09-ben jelentős

²⁰ Szijj Jolán (2000) (főszerk.): Magyarország az első világháborúban. Lexikon A-Zs. Budapest. 395-396.

²¹ Józsa Sándor (1966): Kína és az Osztrák–Magyar Monarchia. Budapest. 113-115.

²² Balla Tibor (1997): Az Osztrák–Magyar Monarchia katonai részvétele a Scutari-válság rendezésében. Hadtörténelmi Közlemények. 1997/3. sz. 435-459.

²³ Erwin A. Schmidl (1980): Österreicher im Burenkrieg, 1899-1902. Dissertation. Wien. 224-254.

újítás volt, hogy a gyalogságnál bevezették a terep színébe jobban beleolvadó csukaszürke tábori egyenruhát, felállították a géppuskás osztagokat és elkezdődött a tüzérség felfegyverzése modern lövegekkel) vagy egyáltalán nem vette figyelembe. Mindehhez társult a politikusok és a delegációk részéről tapasztalható konzervativizmus, akik nem a jelentőségéhez mérten értették meg a harceszközök robbanásszerű fejlődését, a hadászatra és a harcászatra gyakorolt hatását, a hadügyi reformok és az azokra fordítandó pénzeszközök biztosításának szükségességét.

Annak ellenére, hogy a Monarchia élen járt a haditechnikai újítások fejlesztésében, azok nagy részét a császári és királyi katonai vezető szervek és hivatalok rövidlátása miatt nem ültették át a gyakorlatba. Megépítették pl. a világ első, 1905 mintájú, két géppuskával felszerelt, Gottlieb Daimler által tervezett kerek pánccelgépkecsiját. A Gunther Burstyn műszaki főhadnagy által tervezett motoros löveg a világ első páncélosa volt. A tervezett tank soha nem készült el és a német szövetséges is elutasította a terv kivitelezését.²⁴

Az uralkodó maga is élen járt a technika ellenességben: az 1906. augusztus 30. és szeptember 4. között Teschen környékén lezajlott ún. császárgyakorlaton első ízben jelent meg a fentebb említett Daimler pánccelgépkecsi.²⁵ Ferenc József minden katonai jelentőséget nélkülöző játékszernek minősítette és elvetette annak alkalmazását, mert megrémíti a lovakat.²⁶

Mindezek ismeretében nem csoda, hogy a birodalom két felének politikusai többnyire szívesen engedtek a parlamenti delegációk követeléseinek és törölték Franz Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök igényeiből a létfontosságú fejlesztéseket.²⁷

A hadseregreform a XIX. század vége óta húzódott és csak 1912-ben az új véderőtörvény, illetve a honvédségi törvény elfogadásával érkezett el tetőpontjára. Azok rendelkezései 1914-ig alig éreztették hatásukat.²⁸

A Habsburg-monarchiában a haderőfejlesztés elmaradása abban is megnyilvánult, hogy új fegyvereket, modern technikai vívmányokat, háborúban nélkülözhetetlen felszereléseket csak késve, vagy egyáltalán nem vezettek be, a meglévők tekintélyes része pedig elavultnak számított, jócskán rászorult a korszerűsítésre.

A gyalogság – amely több mint a felét tette ki a szárazföldi fegyveres erőnek²⁹ – csupán 800.000 darab, 1895 mintájú, modern, kiváló hatásfokú Mannlicher ismétlőfegyverrel rendelkezett a háború kezdetén, mintegy 1,7 millió darab a szerb és orosz puskáknál részben gyengébb minőségű, 1888/90 mintájú Mannlicher (700.000 darab) vagy teljesen elavult egylövetű Werndl-rendszerű fegyver volt. A gyalogság tehát újrafegyverzésre szorult.³⁰

A Schwarzlose-rendszerű géppuskákból a többi európai hatalom hadseregéhez képest csak kevés (például a német hadseregben 5000), mindössze 1600 támogatta a gyalogság és a lovasság harcát.³¹

Az osztrák–magyar lovasság nem alkalmazkodott a hadügy változásaihoz sem megjelenésében, sem kiképzésében. A rikító színű egyenruha, a legénység és a lovak célszerűtlen felszerelése, a csekély lőszerjavadalmazás, a szurony és a gyalogsági ásó hiánya,

²⁴ Hauptner, Rudolf – Jung, Peter (2003): Stahl und Eisen im Feuer. Panzerzüge und Panzerautos des k.u.k. Heeres 1914-1918. Österreichische Militärgeschichte. Sonderband, 2003. Verlagsbuchhandlung Stöhr. Wien. 68-81.

²⁵ Kastner, Richard H.(2002): Mit Kaiser Franz Joseph auf Reisen. Amalthea. Wien. 113.

²⁶ Deák István (1993): Volt egyszer egy tisztikar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848-1918. Budapest. 96.

²⁷ Balla Tibor (2003): Szarajevó, Doberdó, Trianon. Magyarország I. világháborús képes albuma. Scolar Kiadó. Budapest. 12.

²⁸ Reinschedl (1999) 245-248.

²⁹ Sixtus von Reden, Alexander (1987): Österreich-Ungarn. Die Donaumonarchie in historischen Dokumenten. Philatelica Ges m.b.H. Wien. 126.

³⁰ KA Generalstab Operationsbüro Karton 814. 511-515.

³¹ Reinschedl (1999) 120.

a géppuskák nem elegendő száma ezredenként, a gyalog megvívott harc be nem gyakorlottsága, a támadás erőltetése nagy csapattestekben, a tábori szolgálatban történő kiképzés hiányai hátráltatták a lovasság tevékenységét.³²

A lovas tisztikar egy része szemben állt a Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök által tervezett átalakításokkal, aki többek között megpróbálta eltörölni a lovasság színes egyenruháját, de a fegyvernemnek sikerült azt megőriznie. Csak az új géppuskás osztagokat bújtták csukaszürke tábori egyenruhába.³³

A dunai birodalom tüzérsége általában nem érte el a várható ellenfelek hasonló fegyvernemének a szintjét, a modern 30,5 cm-es mozsarakból és más korszerű, csőhátrasiklásos lövegtípusokból (utóbbiak maximális lőtávolsága alatta maradt a későbbi ellenségek lövegeiének, pl. az osztrák–magyar 8 cm-es tábori ágyú 700-1000 méterrel kisebb távolságra hordott, mint az orosz és a szerb hadsereg ilyen kaliberű ágyúja³⁴) csak keveset gyártottak.³⁵ A tüzérségi löszerek esetében a hadvezetés az egységesített, levegőben robbanó srappelvek gyártásának adott elsőbbséget, noha a becsapódáskor robbanó gránátok többféle felhasználást tettek lehetővé.³⁶ A tábori ágyúk löszerkiszabata nem haladta meg csövenként az 500 darabot, ami a fronton 1-2 napos harc után elfogyott.³⁷

A harcéri ellátást biztosító mozgókonyhákból is kevés állt rendelkezésre. Nem rendszeresítettek – az állásháborúban később oly hasznosnak bizonyult – könnyű gyalogsági ágyúkat, aknavetőket és kézigránátokat. Az osztrák–magyar hadvezetés lemaradt a repülőgépek fejlesztése terén is, 1914-ben a haderő mindössze 42 bevethető harci és 40 gyakorlógéppel bírt³⁸, szemben 500 oroszal. 1914 nyarán hadtestenként egy, azaz 15 repülőszázad létezett kereteiben, mindegyiknek átlag hat bevethető géppel kellett volna rendelkeznie. A megfelelően kiképzett pilóták száma is csekély – mindössze 85 fő – volt.³⁹

A motorizálás terén is komoly hiányosságok mutatkoztak, néhány nehézlöveg (pl. a 30,5 cm-es mozsár) motoros vontatóján kívül a birodalom csak 400 tehergépkocsit és mindössze néhány páncélgépkocsit valamint motorkerékpárt tudott hadba állítani. A tények ismeretében kijelenthetjük, hogy 1914 nyarán az osztrák–magyar hadsereg nem volt felkészülve a Nagy Háborúra.⁴⁰

A felkészületlenség mellett a haderő alkalmazására vonatkozó hadászati és harcászati, valamint kiképzési alapelvek is tévesnek bizonyultak. A hadseregen belül a fő és csatadöntő fegyvernemnek a gyalogságot tekintették, amely – tekintet nélkül a veszteségekre és a modern fegyverek tűzhatását alig figyelembe véve – az átkarolás mellett a frontális tömegrohamokban látta a siker kivívásának fő lehetőségét.⁴¹ Csupán a természetes terepakadályok és domborzati formák mögötti ideiglenes, rövid ideig tartó védekezésre számítottak a gyalogság kiképzése során, árokvédelemre egyáltalán nem.

A lovasságot elsősorban hadászati felderítésre és az ellenséges lovasság, gyalogság zárt kötelékben végrehajtott rohammal történő legyőzésére és lóháton történő üldözésére

---

³² KA NL B/203. Nr. 5 b. 6.

³³ Stone, Jay – Schmidl, Erwin A. (1988): *The Boer War and Military Reforms*. University Press of America. Lanham-New York-London. 283.

³⁴ Balla Tibor (1993): A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912-1914 II. *Hadtörténelmi Közlemények* 1993/4. sz. 68.

³⁵ A 30,5 cm-es mozsarakból 1914-ben csak 24 állt a haderő rendelkezésére.

³⁶ Balla Tibor (1993): A magyar királyi honvéd tüzérség, 1912-1914 II. *Hadtörténelmi Közlemények* 1993/4. sz. 69.

³⁷ Bencze (2009) 190.

³⁸ Kronenbitter (2003) 196.

³⁹ Rauchensteiner (2013) 53-54.; Kerchnawe (1932) 37.

⁴⁰ Balla (2003) 13.

⁴¹ Bencze (2009) 196.

képezték ki (a gyalogosan vívott harc a lökiképzéssel együtt mellőzött része volt a lovas felkészítésének).⁴²

A gyalogság és tüzérség együttműködésére nem fordítottak kellő figyelmet, a tüzérségnek a gyalogság frontális támadását kellett tüzevel támogatnia és az ellenség fegyvernemeit lekötnie.

Ausztria–Magyarország számára egy háború megvívása szinte vállalhatatlan volt. A központi hatalmak tagjaként a német szövetségi rendszerből adódó háborús céljai és kötelezettségei valamint a birodalom haderejétől elvárható teljesítmény között jelentős ellentmondás feszült.

Ausztria–Magyarország fegyveres ereje a mozgósítás elrendelése után

A Monarchia hadereje 1914 augusztusában történetének legnagyobb kihívásával került szembe. A július végi mozgósítás után a szárazföldi haderő hadtesteit hat hadseregbe vonták össze, amelyek parancsnokságai az alábbi városokban voltak: 1. Bécs, 2. Budapest, 3. Pozsony, 4. Bécs, 5. Zágráb, 6. Szarajevó. A fegyveres erő összesen 52 gyalog- és 11 lovashadosztályból tevődött össze, a tábori hadsereg létszáma 1,8-2 millió főre rúgott, amelynek mintegy egyharmada Magyarország területéről rekrutálódott.⁴³

A birodalom fegyveres erejét (a behívottak túlnyomó többsége a gyalogság sorait gyarapította, a lovasság 80.000, a tüzérség 200.000 fő, a műszakiak, a hadtáp és vonatcsapatok a gyalogsághoz képest csupán csekély létszámmal vonultak a frontra) a hadsereg-főparancsnokság irányította, amely a háború előtti vezérkarból alakult át. Székhelye eredetileg szintén Bécsben volt, a háború folyamán 1914 novemberéig Przemyslben, majd Teschenben működött, IV. Károly uralkodása idején (1916 végétől) pedig már Badenből irányította a hadműveleteket. Élén 1914 nyarától Frigyes főherceg, gyalogsági tábornok állt, de a tényleges vezetés továbbra is Franz Conrad von Hötzendorf gyalogsági tábornok, vezérkari főnök kezében maradt. 1916 decemberében IV. Károly maga vette át Frigyes helyét, a vezérkari főnöki posztra 1917 márciusában Arthur Arz von Straussenburg gyalogsági tábornokot nevezte ki.⁴⁴

A honvéd hadosztályokat a tábori hadsereg császári és királyi hadtesteinek kötelékébe osztották be, bevetésükre a közös hadseregbeli vagy a Landwehr csapattestekkel együtt, elvértve a szövetséges német hadsereg alárendeltségében került sor. A magyar királyi honvédség 8 gyaloghadosztálya a mozgósításkor 8 népfelkelő gyalogdandárral (összesen 29 népfelkelő gyalogezreddel) is gyarapodott, továbbá 9 népfelkelő hadtápdandárt és 10 önálló hadtápzászlóaljat is létrehoztak, amelyeket vasútbiztosításra, objektumok védelmére, hadifoglyok őrzésére használtak. Katonáik az idősebb hadköteles korosztályokhoz tartoztak, közülük sokan polgári ruhában teljesítettek szolgálatot, fegyverzetük és felszerelésük nem volt egyenértékű a honvéd hadosztályokéval.

A mobilizálás során a békében is létező honvéd huszárezredek a budapesti 5. és a debreceni 11. honvéd lovashadosztályba vonták össze, amelyek egy-egy kerékpáros századot is kaptak. Tíz népfelkelő huszárosztályt is létrehoztak.⁴⁵

A honvéd tüzérség nyolc tábori ágyúszere (összesen 31 üteg) és lovas tüzérosztálya (3 lovas üteg) (a honvéd gyaloghadosztályokhoz, illetőleg a 11. honvéd lovashadosztályhoz beosztva) 9 menetüteget állított fel, amelyeket 1915 nyaráig önállóan alkalmaztak.⁴⁶

⁴² Koszorús Ferenc (1938): Sereglövasságtól a gyorsanmozgó seregtestekig. Magyar Katonai Szemle 1938/6. sz. 41-44.

⁴³ Glaise-Horstenau, Edmund (unter der Leitung von) (1930): Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914-1918. Erster Band. Das Kriegsjahr 1914. Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien. 80.

⁴⁴ Balla (2003) 13.

⁴⁵ Balla Tibor (2000): A magyar királyi honvéd lovasság 1868-1914. Balassi Kiadó. Budapest. 135.

Az osztrák Landwehr ereje 8 népfelkelő gyalogdandárral és menetalakulatokkal növekedett.

A császári és királyi haditengerészet állománya – Anton Haus tengernagy parancsnoksága alatt – a mozgósítás után 34.000 főre, ereje pedig egy tengerallatjáróval nőtt.

Az osztrák–magyar haderő nemzetközi összehasonlításban

Az Osztrák–Magyar Monarchia szárazföldi haderejének relatív gyengesége és számos hiányossága nyilvánvalóvá válik, ha fő szövetségesének és két 1914-es ellenfelének ármádiájával hasonlítjuk össze.

A 67,5 milliós lakosságú Németország hadseregének békelétszáma 1914-ben 775.000⁴⁷, hadilétszáma 2,4 millió fő⁴⁸ volt, a német hadseregbe évente 300.000 újoncot soroztak be. Békeidőben 8 hadsereg-parancsnokság létezett, az egész haderő 25 hadtestre oszlott, amelyek mindegyike két gyaloghadosztályból állt. Az 50 első vonalbeli gyaloghadosztály mindegyike háborúban négy (3 zászlóaljából álló) gyalogezredet, esetleg egy vadászzászlóaljat és egy kerékpáros századot, 4 lovasszázadot, egy tüzérdandárt (két tüzérezred, egyenként 6 üteggel) és kiegészítő intézeteket foglalt magába. Létszámába 13.000 puska, 12 géppuska, 450 lovas, 72 löveg tartozott. A 11 lovashadosztály (a gárda kivételével) csak háborúban alakult meg, 3-3 lovasdandárból, melyek mindegyike két ezredből állt. Szervezetébe tartozott még két lovas üteg egyenként 6 löveggel, egy lovas utászosztág, egy tábori távjelző-osztág. A lovashadosztályokat hadtestbe egyesíthették. Az aktív szolgálati idő két évet tett ki, a tartalékos hadkötelezettség 45 éves korig terjedt, ebből az utolsó 5 évet a népfelkelésben kellett letölteni háború esetén. A népfelkelés tüzérséggel és géppuskákkal alig rendelkezett. A 28-39 éves tartalékosokból álló seregtesteket külön tartalékos hadtestekbe szervezték. Az 1914-es mozgósításkor a tábori hadseregbe 25 hadtest, 11 lovashadosztály, 14 tartalékos hadtest, 1 tartalékos hadosztály, 1 népfelkelő hadtest, 15 önálló népfelkelő dandár, 6 póthadosztály tartozott, 2,5 milliós létszámmal, a másfél milliós megszálló hadseregbe különböző intézetek, pótalakulatok, a népfelkelés nem mozgó egységei tartoztak, a haderő összesen 5000 géppuskával és 9400 löveggel felszerelve indult harcba.

A 163,8 millió lakosú cári Oroszország hadseregének éves újonclétszáma a Nagy Háború előestéjén 455.000 fő volt, békelétszámát 1.340.000, hadiállományát 3.420.000 katona képezte.⁴⁹ A birodalom területe 12 katonai kerületre oszlott, ezek egy-egy hadsereg-parancsnokságnak feleltek meg. A 37 hadtest mindegyike békében 2 gyalog-, 1-2 lovashadosztályból, nehéz tüzérségből, műszaki alakulatokból és különféle (egészségügyi, ellátó stb.) intézetekből állt. A hadsereg 59 gyalog-, 11 lövész-, 24 lovashadosztállyal, 17 lövész- és 8 önálló lovasdandárral bírt. A tényleges szolgálati kötelezettség 3 év volt a gyalogságnál és a tábori tüzérségnél, az összes többi fegyvernemnél pedig 4 év. Mozgósításkor mindegyik hadtest egy tartalék hadosztályt állított fel. A mozgósított hadsereg létszáma 5,4 millió főt számlált, amely 6800 löveggel, 3900 géppuskával bírt, 74 gyalog- és 24 lovashadosztályból, valamint 8 önálló lovasdandárból, 74 tábori tüzérdandárból állt, továbbá a hadrendbe tartozott még néhány gárda- és gránátos hadosztály is. A gyalog- vagy lövészadosztály (21.000 fő) két dandárba sorolt 4 gyalogezreddel (mindegyik 4 zászlóaljjal), 16 géppuskás osztaggal (egyenként 8 géppuskával), valamint 2-3 lovasszázaddal, egy 2 osztagot képező, (mindegyik 3 nyolclöveges üteggel) tüzérdandárral rendelkezett,

⁴⁶ Balla Tibor (2014): A magyar királyi honvédtüzérség megalakulása és fejlődése (1913-1918). In: Balla Tibor-Csikány Tamás-Gulyás Géza-Horváth Csaba-Kovács Vilmos: A magyar tüzérség 100 éve, 1913-2013. Zrínyi Kiadó. Budapest. 99-100.

⁴⁷ Kerchnawe (1932) 4., 11.

⁴⁸ Rauchensteiner (2013) 54. old.

⁴⁹ Rauchensteiner (2013) 54. old.

állományába 48 löveg, 32 géppuska tartozott. A lovashadosztály 4 hat századból álló lovasezredből, egy lovas géppuskás osztagból, 2 hatlöveges lovas ütegből állt. A hadosztályokat kettesével lovas hadtestbe vonhatták össze.⁵⁰

A mindössze 4 millió lakosú Szerbia hadseregének első vonalát 6 gyalog- és 1 lovashadosztály, második vonalát 5 gyaloghadosztály, harmadik vonalát 15 gyalogezred, 12 lovasszázad és 30 régi típusú tüzérüteg alkotta. A hadosztályokat folyókról nevezték el, ehhez toldották hozzá a vonalat jelző római számot pl. Duna I, Timok II. Az első vonalbeli hadosztályok (14.000 fő) mindegyike 4 gyalogezreddel, 3 lovasszázaddal és 9 tüzérüteggel (54 löveg), a második vonalbeliek egyenként 3 gyalogezreddel, 4 lovasszázaddal és 6 üteggel bírtak. A szerb hadsereget összesen 264.000 főnyi gyalogos, 11.000 lovas és 828 löveg képezte.

A legnagyobb különbség Németország és a háborús ellenfelek javára a tüzérségi fegyvernem összevetése esetén mutatkozik. A tábori és hegyi tüzérség európai összehasonlításban gyengének számított, mennyiségi és minőségi lemaradása jelentősen befolyásolta a haderő csapásmérő képességét.⁵¹ A Monarchia 441 tábori és hegyi üteget és összesen 2842 löveget számláló tüzérséggel indult századunk első világméretű háborújába. Egy gyaloghadosztály 42-48 löveggel, egy átlagosan két hadosztályból álló hadtest összesen 104 löveggel rendelkezett (ezzel az utolsó helyen állt a nagyhatalmak között), ebből 60 darab 76,5 mm-es könnyű tábori ágyú volt.

A német hadsereg lövegeinek száma 9400 volt, a hadosztálynak 72, a hadtestnek 160 löveget rendeltek alá. A hadtest 52 közepes űrméretű, illetve nehéztarackkal rendelkezett.

Oroszországban a hadosztály 48, a hadtest 112 löveget tudott csatasorba állítani, ebből mindössze 16 volt nehéztarack, mivel a gyaloghadosztály csak könnyűágyúkkal volt felszerelve. A cári hadsereg összesen 6800 löveggel bírt, az orosz tüzérség minden osztrák-magyar löveggel szemben közel két és félszeres túlerővel rendelkezett.⁵²

A dunai birodalomhoz képest tizedannyi lakossal sem bíró Szerbia hadserege 828 löveget küldhetett a harctérre, az első vonalbeli gyaloghadosztály harcát 54 löveg támogatta.⁵³

A Monarchia hadereje nem volt abban a helyzetben, hogy a gyalogcsapatok létszámában és felszereltségben valamint kiképzésben megmutatkozó gyengeségét eredményes és elsöprő tüzérségi tüzérvél kompenzálja. Ennek egyik megdöbbentő és érthetetlen bizonyítéka, hogy a dunai birodalom volt az egyetlen állam, amelyik a gyorstüzelő lövegekre történő átállás időszakában 8-ról hatlöveges ütegekre csökkentette a tábori tüzérségét, miközben mindegyik más ország hadserege növelte tábori ütegeinek számát.⁵⁴

A tábori ágyútól eltekintve a tüzérség eszközei előregedtek, pl. a könnyű és nehéz tábori tarackok (12 hadosztályonként és 8 hadtestenként), a hegyi ágyúk már elavultnak számítottak⁵⁵, igaz egy sor modern löveget már kipróbáltak és gyártásra előkészítettek (pl. a későbbi 15 M 7,5 cm-es hegyiágyút, a 14 M 10 cm-es tábori tarackot, a 14 M 15 cm-es nehéz tábori tarackot), de azok rendszeresítésére és tömeggyártására csak a háború folyamán került sor.⁵⁶

Az osztrák-magyar tüzérség ellenfeleivel ellentétben gyatrán volt ellátva lőszerrel, példának okáért a tábori ágyús ütegben minden lövegre 126 darab (96 srapel és 30 gránát)

⁵⁰ A hadsereg képes évkönyve 1914. Szerkeszti és kiadja a Hadsereg szerkesztősége és kiadóhivatala. Arad, 1914. 62-66.

⁵¹ Kronenbitter (2003) 196.

⁵² KA Generalstab Operationsbüro Karton 814.

⁵³ Balla (2010) 40-41.

⁵⁴ Kerchnawe (1932) 44.

⁵⁵ Storz, Dieter (1992): *Kriegsbild und Rüstung vor 1914. Europäische Landstreitkräfte vor dem Ersten Weltkrieg.* Verlag E. S. Mittler und Sohn GmbH. Herford-Berlin-Bonn. 244.

⁵⁶ Dr. Franek, Fritz (1930): *Probleme der Organisation im ersten Kriegsjahre.* In: *Ergänzungsheft 1. zum Werke „Österreich-Ungarns letzter Krieg“.* Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilungen. Wien. 25.

esett, az ágyús löszeres oszlopban szállítottal együtt csövenként 482, ugyanakkor a Szerbiában 366 (az oszlopban szállítottal együtt ágyúként 466), Franciaországban 312 (a tartalékintézetekkel együtt 577), Németországban 137 (az oszlopban találhatóval együtt 257) löszer jutott minden tábori ágyúra. A szerb és a francia tábori üteg tehát sokkal függetlenebb volt a löszerutánpótlástól.⁵⁷

Az osztrák–magyar tüzérségnél ütegenként és évente 240 gránát valamint srappel állt gyakorlási célokra rendelkezésre. A többi európai országgal összevetve ez kevésnek bizonyult. Németországban 730, Oroszországban 5-600, Olaszországban 350, Szerbiában és Bulgáriában egyaránt 250 löszert használt el minden löveg éves szinten a gyakorlatok során.⁵⁸

Összegzés

Ausztria–Magyarországnak a XIX. század utolsó évtizedeitől elhanyagolt hadereje csak részben tudott megfelelni azoknak a követelményeknek, amelyeket a modern gépi háború, jelesül a XX. század őskatasztrófájának tartott első világháború támasztott vele szemben. Történetének legnagyobb kihívásával úgy volt kénytelen szembenézni, hogy számos mutatót (technikai fejlettségét, fegyverzetét, felszereltségét, hadicélokra fordított kiadásait, valamint kiképzett fegyveresei számát) tekintve alulmaradt jelentősebb első világháborús ellenfeleivel szemben. A hadsereg ütőképessége összességében a dualizmus eleji, 1868-as állapotokat tükrözte.⁵⁹

Fogyatékoságai, korszerűtlensége, technikai lemaradása, harcászati és kiképzési alapelveinek, továbbá hadászati felvonulási terveinek kudarca már a Nagy Háború első hónapjában nyilvánvalóvá váltak, amikor tevékenységét sem a szerb, sem az orosz fronton nem koronázta a várva-várt átütő és gyors siker, sőt épp az ellenkezője történt: a defenzívába szorult császári és királyi fegyveres erő a világégés első másfél hónapja alatt óriási, több mint 600.000 fős veszteséget szenvedett, amelyből a nem pótolható veszteség (meghalt, eltűnt, fogságba esett) 350.000 katona volt.⁶⁰ A legjobban kiképzett tiszt és legénységi állományának elvesztését az osztrák–magyar haderő tulajdonképpen már soha nem volt képes pótolni.

---

⁵⁷ Balla (1993) 61.

⁵⁸ Kerchnawe (1932) 46.

⁵⁹ Kerchnawe (1932). 13.

⁶⁰ Bencze (2009). 200.